

BUGUNGI KUN INGLIZ VA O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA YORDAMCHI SO'Z TURKUMLARINI O'RGANISHNING DOLZARB MUAMMOLARI

Berdiev Sh.

O'zMU Jizzax filiali, "Xorijiy tillar" kafedrası assistenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada yordamchi so'zlarning ingliz va o'zbek tilshunosligidagi munozarali solishtirma holati, strukturaviy-funksional, semantik va distributiv-statistik jihatdan tahlili ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Modal so'zlar, predloglar, undov so'zlar, grammatik-semantik vazifa, chegaralov yuklamalari, kuchaytiruv yuklamalari.

Yordamchi so'z turkumlari nutq jarayonida informatsiya yetkazib berishda o'ziga xos vazifalarni bajaradilar. Bu toifaga mansub bo'lgan so'zlar tizimi qiyoslanayotgan tillarda bir biridan ma'lum darajada farq qiladilar.

Predloglar (o'zbek tilshunosligida «ko'makchi» so'zi atama sifatida qabul qilingan) ko'p yillardan buyon tilshunos olimlarimizning tekshirish ob'ekti bo'lib kelmoqda.

Grammatikaga doir dastlabki ishlarda, keyingi ba'zi asarlarda yuklamalar, kelishik qo'shimchalari, rus tilidagi predloglarning grammatik-semantik vazifasini bajaruvchi so'zlar, turli qo'shimchalar ko'makchilar deb izohlangan. Bu asarlarda ko'makchilarga umumiy ta'rif berilgan. Ammo ularning semantik klassifikatsiyasi haqida ham deyarli hech narsa deyilmagan [Ilish B.A. Sovremenniy angliyskiy yazik. M. 1956; Smirinskiy A.I. Morfologiya angliyskogo yazika. M. 1958; Voronova G.N. Ocherki po grammatike angliyskogo yazika. M. 1959; Barxudarov L.S., Shtelish D.A. Grammatika angliyskogo yazika. M. 1975; Blox M.Ya. Teoritecheskaya grammatika angliyskogo yazika. M. 2005; Ivanov I.P., Burlakova V.V., Pocheptsov G.G. Teoritecheskaya grammatika angliyskogo yazika. M. 1981; Xaymovich B.S., Rogovskaya B.Ye. Teoretecheskaya grammatika angliyskogo yazika. M. 1967; Xudyakov A.A. Teoritecheskaya grammatika angliyskogo yazika. M. 2007; Iriskulov M.T., Kuldashev A. Ingliz tili nazariy grammatikasi. T. 2008.].

Ularda ta'kidlanishicha, avvalambor, so'z birikmasi va gap kabi til qatlamlarini farqlab olish kerak. Agar so'z birikmasi nuqtai nazaridan qaralganda, uning fikricha predloglarning vazifasi so'zlarni bir-biri bilan bog'lashdir. Gap sathida esa predlog hech qachon yakka holda alohida bo'lib kela olmaydi. Uning fikricha, predloglar gap bo'laklarini bog'lamaydi. Chunki, predloglar ikkita gap bo'lagi o'rtasida emas, balki biror gap bo'lagining ichida keladi [Kachalova V.A. Grammatika angliyskogo yazika. M. 2002; A. Abdugafforov. Ingliz tili grammatikasi. T. 2004; Reznik R.V. Grammatika angliyskogo yazika. M. 2002.].

Umuman olganda predloglarning tasnifi va umumiy o'rganilishi ham tadqiq talabidir.

Ingliz tilidagi boshqa so'z turkumlari bu yerda ko'rsatilgandan ko'ra chuqurroq o'rganilgan, degan fikrdan ancha yiroqmiz, chunki yordamchi so'z turkumlarining strukturaviy va paradigmatic xossalari va kombinatorikasi qisman o'rganilgan bo'lsa-da ularning grammatik semantikasi ham o'rganilmagan [Shteling D.A. Grammatika angliyskogo yazika. M. 1996.; Plotkin V.Ya. Stroy angliyskogo yazika. M. 2002.].

Yordamchi so'z turkumlari ingliz tili grammatikasida munozaralidir. B. Ilish ularni 6 turga (article, preposition, conjunction, particle, modal verb and interjection) ajratsa, Xaymovich va Rogovskayalar yuqoridagilarga yana 2 turni qo'shadi (statives and response words). Yordamchi so'z turkumlariga amaliy grammatikalarda batafsil ma'lumot berib o'tilishini hisobga olgan holda ushbu o'rinda biz ayrim munozarali jihatlariga to'xtalib o'tmoqchimiz.

Artikllarni Xaymovich va Rogovskayalar «noun-specifiers» deb atashadi. Lekin shuni aytib o'tish kerakki, artikllar nafaqat otlar, balki otlashgan sifat va sonlar bilan ham ishlatilishi mumkin. Shu sababli ham ushbu qarash biroz munozaralidir. Artikllar biror gap bo'lagi bo'lib kela olmaydi.

Ingliz tili grammatikasini o'rgatishning hozirgi bosqichida alohida e'tibor talab qiladigan masalasiga yordamchi so'zlar semantikasini o'rganish ham kiradi. Ulardan yana biri

bog'lovchilar hisoblanadi[M.T. Iriskulov, A. Qo'ldoshev. Ingliz tili nazariy grammatikasi. T. 2008.; Xudiyakov A.A. Teoreticheskaya grammatika angliyskogo yazika. M. 2007.; Blox M.Ya. Teoreticheskaya grammatika angliyskogo yazika. M. 2005.].

Bog'lovchilar narsa va tushunchalar o'rtasidagi bog'lanishni ifodalaydi. Bog'lovchilar shaklan turli-tumandir. Ular gapda biror gap bo'lagi vazifasida kela olmaydi. Ular faqat ikkita so'zni, iborani yoki gaplarni bog'lash vazifasini o'taydi. Bog'lovchilar morfologik tuzilishiga ko'ra, soda (simple: and, or, but, etc.), yasama (derivative: until, unless, etc.), qo'shma (compound: however, whereas, etc.) va murakkab (composite: as well as, in case, etc.) shakllarga ega. Ular vazifasiga ko'ra esa, teng (coordinating) va ergashtiruvchi (subordinating) bog'lovchilarga ajratiladi. O'z navbatida ma'nosiga ko'ra teng bog'lovchilar guruhi bir necha turga ajratiladi: biriktiruvchi (copulative: and, nor, both... and, etc.); zidlovchi (adversative: but, while, whereas, etc.); ayiruvchi (disjunctive: or, either... or, etc.); sabab (causative – consecutive: so, for, etc.)

Yordamchi so'zlarning yana bir turi yuklamalardir. Yuklamalar boshqa yordamchi so'zlar kabi gapda mustaqil vazifaga ega emas. Ma'nosiga ko'ra yuklamalar quyidagi guruhlariga ajratiladi:

1. chegaralov yuklamalari (limiting particles: only, just, alone, but, merely, barely, etc.);
2. kuchaytiruv yuklamalari (intensifying particles: simply, still, yet, all, quite, even, etc.);
3. ta'kid yuklamalari (connecting particles: too, also);
4. inkor yuklamalari (negative particles: not, never).

Modal so'zlar (modal words: perhaps, possibly) ravishlardan ajratib olingan bo'lib, so'zlovchining harakat va reallik orasidagi aloqaga bo'lgan munosabatini ifodalaydi. Ular gapda biror vazifada kelmaydi, lekin yakka holda gap bo'lishi mumkin (– Will he come? – Perhaps).

Undov so'zlar (interjections: ah, alas). Undov so'zlar hissiyotlarni ifodalab uni nomlash emas, balki hissiyotga bo'lgan munosabatni ifodalaydi. Ular gapda biror vazifada kelmaydi, lekin modal so'zlar yakka holda gap bo'lishi mumkin (Alas!).

Biz kelgusida mana shu yordamchi so'zlarni strukturaviy-funksional, semantik va distributiv-statistik jihatdan tahlil qilib chiqamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. A. Abdugafforov. Ingliz tili grammatikasi. T.2004;
2. Barxudarov L.S., Shteling. D.A. Grammatika angliyskogo yazika. M. 1975;
3. Blox M.Ya. Teoritecheskaya grammatika angliyskogo yazika. M. 2005;
4. Ivanov I.P., Burlakova V.V., Pochepsov G.G. Teoritecheskaya grammatika angliyskogo yazika. M. 1981;
5. Iriskulov M.T., Kuldashv A. Ingliz tili nazariy grammatikasi. T. 2008.
6. Kachalova V.A. Grammatika angliyskogo yazika. M. 2002;
7. Reznik R.V. i dr. Grammatika angliyskogo yazika. M. 2002.
8. Xaymovich B.S., Rogovskaya B.Ye. Teoretecheskaya grammatika angliyskogo yazika. M. 1967;
9. Xudiyakov A.A. Teoritecheskaya grammatika angliyskogo yazika. M. 2007.

ФОРМИРОВАНИЕ ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

*Файзиева Мафтуна Камаловна
Учительница 145 –общеобразовательной школы
Юнусабадского района г. Ташкент*

Аннотация: В данной статье раскрыты: ряд особенностей, влияющих на процесс формирования эстетической культуры будущего учителя иностранного языка,